

STARŠI IN OTROCI - TAKŠNI IN DRUGAČNI (POGLED SKOZI OTROKOVE OČI) / Marijana Eri – Birk, prof.

Pozitivni poudarki so družbeno sprejemljivi in običajni, zato se jih v tem razmišljanju ne dotikam. Obravnavam izstopajoče, manj običajne vzorce vedenja v družini oziroma otroka kot posledico le-tega.

Na vsak družbeni problem, naj bo pozitiven ali negativen, se ljudje različno odzivamo. Gledano z različnih gledišč oziroma zornih kotov isti problem zaznamo lahko celo diametralno nasprotno. Do njega se različno odzivamo v svojih različnih življenjskih vlogah, po spolu, po starosti, izobrazbi in še in še. To naj bi bil neki prerez pogleda povsem običajnega človeka, odraslega, zrelega, matere, žene in družinskega člana. Človeka, ki se je leta, desetletja ukvarjal z vzgojnim področjem.

Vzgoja. Večplasten pojem, vse in nič obsegajoč, kakor za koga in kolikor za koga. Pravijo, da »imajo vsake oči svojega malarja«, da ima vsako srce svoj pristan. V takšen pristan starši parkirajo svoje pojmovanje tako pomembnega področja, kot je vzgoja njihovih otrok. Tam lahko pojem ostane in nanj pozabijo, lahko pa ga občasno ali pogosteje vzamejo ven in obračajo po svojih željah, pojmovanju, razumevanju, namenih in energetski opremljenosti. Negativne izkušnje mnogokrat pripisujejo sebi, kar pomeni, da izstopajoče vzorce vedenj iščejo v sebi: kaj sem napačno delal, da se mi dogaja to in to. Iščejo v sebi, tudi ko so vzroki lahko povsem drugje. Lahko trdimo, da se večina staršev z vzgojo trudi po svojih najboljših močeh. A žal obstajajo tudi takšni, ki svojemu otroku in mladostniku niso, ne morejo ali preprosto ne znajo biti ustrezni ka-žipot skozi vijuge življenjskih situacij, ki so jim tako otroci ali mladostniki kot starši izpostavljeni.

Redko pomislimo na to, a je zanimivo, v kako različnih tipih družin otrok živi. Odrasli ob otrokovih odklonih (predvsem vedenjskih) vidimo le posledice, v vzroke pa se nimamo časa ali – preprosto – moči poglobljati. Če pa se poglobimo, lahko trdimo, da je otrok pogosto izpostavljen takšnim

pritiskom ali takšnemu zanemarjanju, da je še dobro, da je takšen, kot je. Odziva se pač po svoje, po svojih močeh najbolje, tako kot ve in zna in upa na čim boljši izhod. S seboj in v sebi pa nosi breme, ki mu odrasel pogosto ne bi bil kos. Še dobro, da o tem ne razmišlja tako, ker bi ga sicer vse skupaj minilo že mnogo prej, kot ga dejansko mine. Odrasli opažamo (in tudi izpostavljamo), da otrok ni vzgojen, da ima posebne vzorce vedenja ali da je do vsega indiferenten, da je aroganten, se nam zoperstavlja, jezika, ne dela, izbira slabo družbo ipd. Ne pomislimo pa, da ne ve, da vse to ni prav, da to ni sprejemljivo, če hočemo živeti v kolikor toliko urejeni družbi. Če mu to skušamo dopovedati, vzame to kot negativno kritiko lastne osebnosti, kot napad na lastno integriteto, kot vsesplošno nerazumevanje, ki ga goji okolje do njega. To poimenuje z zateženimi tasterimi, pa naj bodo to starši, starejši sorojenci ali sorodniki ali učitelji, njegovi zunanji vzgojitelji. Trud le-teh je zaman, če ne dosežemo konsenza z najstnikom. Tega dosežemo pogosto šele takrat, ko je vse najhujše že za nami, ali celo takrat, ko je mnogo tega že zamujenega. Odvisnik je povedal, da je vso bedo psihogenih substanc spoznal šele čez leta, ko je iz te situacije izšel in začel razmišljati, kaj vse je s tem povzročil svojim staršem, sestrji, sorodnikom in prijateljem (tistim pozitivnim, seveda, ki so mu želeli stati ob strani).

Resnica je tudi v tem, da se (skoraj) vse v življenju da popraviti, obrniti v prid, če le želimo in hočemo. To tudi venomer delamo. Očiščujemo svojo dušo, svoje telo in sebe samega. Če to znamo, smo že na pol poti ali celo čez polovico, ki jo le še dopolnjujemo. Vse, kar sami dosežemo, nam tudi največ pomeni. Če dosežemo z lastnim trudom, je vredno še toliko več. Za

nas, za otroka, neprecenljivo. Vsekakor pa moramo delovati tako, da v tej smeri otroka opremimo. Z znanjem, s spoznanji, kako kdaj ravnati in kako zablode popravljati.

To se sicer pogosto zgodi šele, ko otrok iz otroštva in najstništva že leze v odraslost, a bolje pozno kot nikoli, le da izide kot zmagovalec.

Poseben položaj imajo **otroci brezposelnih staršev**. Tega se zunanji vzgojitelji vse premalo zavedamo. Otrok je dnevno izpostavljen slabi volji, tesnobečnosti svojih staršev in, kar je še najhujše, pomanjkanju. Ni več »konkurenčen« svojim vrstnikom. Ni oblečen, kot to od najstniške generacije zahteva čas potrošništva, nima šolskih potrebščin višjega cenovnega razreda, nima tako zmogljivega računalnika, kot ga ima sošolec, vrstnikov tudi ne more povabiti na praznovanje svojega rojstnega dne. Konec koncev tudi nima doma, v katerega bi lahko povabil prijatelje. V njegovem domu namreč vladajo mračnost, počasna odtujenost v lastni bolečini, pomanjkanje na osnovni življenjski ravni. Južno sadje in priboljški so pogosto le še spomin, na katerega se otrok odziva lahko tudi negativno. Takšnega stanja v družini ne more razumeti, še manj pa ga sprejeti. Nesprejemanje izraža z jezo: na starše, na učitelje, prijatelje, ki imajo, na svet okoli sebe. Sram ga je, bolečino in stanje skriva pred vrstniki, da se mu ne bi posmehovali. Beži od vsega tega: na internet, na razne profile, na katere ustvarja neki svoj vzporedni, lažje sprejemljiv svet, v povezave z novimi in novimi »prijatelji«, s katerimi tke navidezne vezi in ki ga niti ne zadovoljujejo tako, kot si je predstavljal. Morda beži v neki svoj notranji svet, ki pa nikakor ni realen, saj je skonstruiran na trhljih in lažnih temeljih. Beži od doma, nekam, kjer mu bo bolje (pa

mu ni). Tam, v zunanjem svetu, ki je po njegovem mnenju boljši, bolj poln in bolj zadovoljujoč, morda sreča koga, ki ga napelje k stvarjem, ki jim ni kos: k alkoholu ali celo k drogi.

Ko mladostnik v sebi takšno situacijo premlevala, še in še premišljuje, izboljšati pa je ne more, postaja molčeč, odtujen realnemu življenju. Kar nenadoma se znajde v spirali negativnega razmišljanja, ki ga vleče vedno bolj in bolj navzdol, vase, v temo. Pristane lahko med ljudmi z duševnimi težavami, v skrajnem primeru ne vidi izhoda in vsemu temu naredi konec. Morda je pred tem celo uspel končati šolanje, zaposlitve pa ni dobil. Torej je bil nehote izpostavljen usodi staršev, ki jo je preko njih že enkrat doživel in preživel in ga je pahnila v brezup.

Obstajajo družine z dvema, tremi ali več otroki. Eden od njih je **umsko**

prizadet. Vsa pozornost je usmerjena vanj. Starši živijo v prepričanju, da je dejansko takšen otrok potreben več pozornosti. Morajo mu pomagati skozi osnovne življenjske situacije. Navajajo ga na čistočo, red, na kolikor se da čustveno vezanost – nanje in na sorojence. Skrbi jih, kaj bo z otrokom, ko njih enkrat ne bo več. Možno je, da takšen otrok, vzgajan skrajno zaščitniško in za neko drugo, nerealno, življenje, zraste v nasilnega, od vseh vse zahtevajočega odraslega človeka. Pripelje lahko tako daleč, da ni nevaren le sebi, postane nevaren tudi tistim, ki so ga tako vzgajali in vzgojili. Zahteva, izsiljuje, v skrajnem primeru uporabi ali uporablja svojo fizično moč. Govorimo seveda o izstopajočih in posebnih primerih napačno vzgojenih otrok. Žal tudi takšni primeri vzgoje obstajajo.

Starši se le redko vprašajo, kako je sorojencem živeti s takšnim bratom ali

sestro. Starši so brez lastne krivde potisnjeni v brezizhodno situacijo, ki jih sili, da se več ukvarjajo z otrokom, ki jih – po njihovem mnenju – bolj potrebuje. Ko se zavedo, da so jih v obdobju preživljanja svojega otroštva krvavo potrebovali tudi drugi njihovi otroci, je pogosto že prepozno. Prepozno je za neizživetih čustva, za prikrajšanost, ki so jo sorojenci prizadetega utrpeli, prepozno je celo za tkanje osnovnih čustvenih vezi med njimi. Čas je ušel, občutki krivde se zdaj pojavljajo z dveh strani, možnosti za popravilo škode skorajda ni. Lahko je v besedah, ne more pa je biti v čustvih in osebnih relacijah, ki so bile temu nehote izpostavljene. Ti sorojenci svojo prikrajšanost spoznavajo v svojih zrelih letih, ko so sami starši, in morda ne znajo dati in deliti ali vsaj pokazati ljubezni, ko in kakor bi bilo to potrebno.

Otroci lahko celo negativno reagirajo z odporom, ki ga nudijo svojim

najbližjim. Vedo, da jih s tem prizadenejo in tega dejansko nimajo radi, niti ne želijo delati, a ideja »tudi jaz sem tu in tudi jaz znam in zmorem, pa me ne opazite« je močnejša od njih. Čeprav sposobni (nemalokrat celo nadpovprečno) nočejo. Nočejo se učiti, nočejo pomagati doma, ne sprejemajo zadolžitve v povezavi s prizadetim sorojcem. V preobremenjenosti starši tega klika na pomoč sploh ne slišijo ali šele takrat, ko postane že krik. Odličnjakinja se je na valeti napila do nezvesti, da so starši opazili, da se z njo nekaj dogaja. Mnogo časa preteče »v prostem teku«, da starši doumejo vzrok takšnim dejanjem.

Podobna situacija lahko doleti tudi »**pridnega**« otroka v primerjavi z njegovim »nepridnim« (ali celo kaj hujšega) bratom ali sestro. Negativni pojavi pač vlečejo nase: pozornost, skrb, ravnanja, ukvarjanje z njimi in s človekom, ki jih povzroča. Vse to starši vsak trenutek podarjajo enemu otroku, medtem ko na drugega in njegove potrebe nehote pozabljajo. Ta, drugi otrok, pa v svoji notranjosti s starši deli njihovo krivdo in jim hoče na vsak način ugajati. Prizadeva si in prizadeva, dosega uspehe in pohvale »zunanjega sveta«, starši pa tega sploh niso sposobni opaziti in mu nehote nalagajo nove in nove obveznosti, za izvedbo katerih običajno niti omembe ni deležen, kaj šele pohvale. Na otroku to pušča čustvene brazgotine. Starejši je, bolj jih čuti.

Poseben tip družine, ki ga v sodobnem času pogosto srečujemo, je **nepopolna družina**, ki se spremeni v **dve novi popolni družini**. Otrok iz matičnega gnezda po razvezi (poročenih) ali razhodu (neporočenih) staršev pade v dve novi družini. Mama ima novega partnerja, oče ima novo partnerico. Otrok običajno v eni od takšnih družin živi, v drugi le gostuje ob koncih tedna, med počitnicami ali ob drugih prostih dnevih. Nova različica takšnega bivanja pomeni en teden pri mami, drugi teden pri očetu. Privajati se mora torej na tri družine: iz prve je izšel, dve sta na novo ustvarjeni in vanju le prileti kot ptica in iz nje izleti. Ko je starejši,

zna manipulirati in se »usidra« v družino, ki mu je po izboru ljubša: v njej se ni ali se je potrebno bistveno manj učiti, v njej mu ni potrebno pomagati pri dnevnih opravilih in v njej, preprosto rečeno, »vse doseže«. Hujša situacija zanj je, če so v novi družini tudi z druge strani pridruženi otroci. Z njimi se načelno ne razume, jih ne mara, pripisuje jim vse negativno, kar v bistvu teži njega samega. Pogosto pa je drugače: novonastali par si želi ustvariti »lastno« družino, rodi se otrok in ta že s svojim rojstvom predstavlja naravno konkurenco že obstoječemu otroku ali otrokom. Ta nikakor ni zaželena in je čustveno sprejeta negativno, čeprav otrok tega na zunaj ne izkazuje. Mora si zagotoviti svoj prostor pod soncem in to prostor, ki mu bolj prija in ustreza, naj bo pri mami ali pri očetu. Žal pa je ta otrokov »obstoje« pogosto povezan tudi z materialnim. Preprosto bi lahko to definirali z otrokove strani, čeprav zveni neetično, »več denarja, več muzike«. Če bom dobil, bom ostal tu, drugače grem drugam. Kot odrasli nepristranski opazovalci moramo razumeti, da se otrok v najstniški dobi meri z vrstniki, ki so mu neizmerno pomembni, in če le-ti govorijo o svojih domovih, družinah, izletih, o vsem, kar jih obkroža, mora imeti naš otrok iz razpadle zveze vsaj materialne dobrine, ki vsemu temu lahko konkurirajo, poskušajo pa seveda prekašati. Obenem je materializem ob lastnem dokazovanju tudi področje občasnega izsiljevanja, kadar se otroku to zazdi ustrezno. »Mami mi pa to kupi, zakaj mi ne bi še ti?« »Oči mi pa to pusti, ti pa nočeš!«

Drugi tip nepopolne družine so **samo-hranilne družine**. V njih naletimo na pretirano navezanost staršev na otroke, do te mere, da otrok postane čustveni invalid. Starš, ki ga vzgaja, ga ima zase in otroka ne pojmuje kot z vsemi pravicami samostojno osebnost. V odraslosti se ne more odločiti med svojim staršem in partnerjem. Pogosto prevlada starš, partnerska zveza pa ostaja v ozadju in počasi zvojeni. Tudi kot vzgojitelj se otrok iz takšne družine težko znajde, razen če poišče dominantnega partnerja, ki ga povsem nadvlada.

Obstajajo otroci, ki povsem samostojno krmarijo skozi življenje. Temu bi lahko rekli **sindrom odsotnih staršev**. To se dogaja morda po sili razmer ali po lastni izbiri. Včasih so starši v službah, ki jim puščajo izjemno malo časa za družino. Delajo po cele dneve ali pozno v noč. Žal pa so občasno tudi hobiji pomembnejši od otrok. Po delu se jim posvečajo ure in ure. Hobijem in svoji družbi. Dostikrat so to »odsotni očetje«. V svojem krogu prijateljev in prijateljic preživljajo svoj prosti čas tudi mame. Z njimi nakupujejo, hodijo v lepotilne salone, ukvarjajo se s hobiji. Otroci pa že od malega preživljajo svoj prosti čas po svoje. Starih mam v prejšnjem pomenu besede ni več, ker so premlade in so še v službah, zato so več ali manj prepuščeni sebi: računalnikom, televizorjem, družbi, cesti. Redki so srečneži, ki so se našli v športu, mnogo manj jih je v glasbi, posamezniki v plesu, nekateri imajo konjičke, ki se jim posvečajo, morda celo berejo. Ti kakovostno preživljajo svoj prosti čas. Mnogo pa jih je, ki morajo biti sami sebi mama in oče in kuhar in družina. So sami svoji vzgojitelji v pravem pomenu besede. Žal postajajo čustveni invalidi. Družijo se s sebi enakimi, njihova komunikacija je skromna, čustveno se ne navezujejo. Za takšne starše bi bilo – v dobro otrok – boljše, da si ne bi osnovali družine. Srhljivo je, ko otrok zapiše, da se pogovarja s televizorjem. V stiski ga je posebil do te mere, da postaneta neke vrste »prijatelja«.

Če živi otrok v **razširjeni družini** (pogosteje v vaškem okolju v skupni hiši s starimi starši ali v bloku, če starši ne dobijo svojega lastnega stanovanja), se družina pogosto stiska v enem samem prostoru, morda dveh. Souporaba kuhinje in sanitarij s seboj prinašata medgeneracijske konflikte, v katerih trpi tudi otrok. Poslušaj, kako je eden od njegovih staršev neprilagojen, kako težko živijo z njim/njo v isti skupnosti. Po drugi strani pa gre lahko za vmešavanje ene generacije v drugo – roko na srce: pogosteje starejše generacije v mlajšo. Vmešavanje se pogosto dotika tudi različnih pogledov na vzgojo najmlajših. Otrok se ne bi

rad nikomur zameril in vozi slalom v takšnih odnosih, vsekakor pa to ni dobro za oblikovanje njegove osebnosti. Nauči se raznih manipulacij, ki mu, po njegovem mnenju, prinašajo koristi. Žal pa so te koristi kratkotrajne in slaba naložba vanj samega. Pogosto zraste v odraslega, ki povsod išče koristi (predvsem zase), ne dela transparentno, ampak vedno ukrepa s figo v žepu.

Težak položaj ima otrok v družini, kjer je **eden od staršev hudo bolan**. Otrok se za svoje starše boji, skuša jim pomagati, z njimi deliti dobro in slabo. Strašni stiski je izpostavljen, če se eden od staršev poslavlja. Tudi če tega nihče nikoli ne omeni, otrok to dobro čuti. Pomagati ne more. Pogovoriti se o tem ne more z nikomer, ker drugega starša, ki to pred njim skriva, noče prizadeti. Nehote in iz neznanega vzroka pa prevzema nase krivdo za to, da je v družini bolezen. »Ali nisem dovolj priden, da je mami tako zbolela?« se sprašuje. Morda bo tudi zaradi mene umrla.

Otroci morajo – žal – živeti tudi v družinah, kjer domuje **alkoholizem**, morda celo **droge**. Neizpodbitno je dejstvo, da je to za otroka neizmerno težak položaj. Varnosti ni, občutek zapuščenosti je nenehno prisoten, agresija je vsakodnevna izkušnja. Otroka je pred vrstniki in starejšimi sram, saj ve, »da vsi vedo«, čeprav to skriva. V življenjskih situacijah, ko bi potreboval oporo, le-te ni ali celo nasprotno, deležen je jeze, tepeža ali občasnega bega od doma. Zjutraj se mora pojaviti v šoli, kot da se ni nič zgodilo. Spirala negativnega razmišljanja je nenehno prisotna in je samo vprašanje trdnosti otrokove osebnosti, kako bo vplivala na njegovo trenutno ali prihodnje življenje.

Nekateri otroci živijo tudi v pretirano **zaščitniških družinah**. Starši so povčini nekoliko starejši in nehotе otroka premočno navežejo nase. Ko se otrok vključuje v socialne mreže, naj bo v šoli ali zunanjem okolju, doživlja zapoznelo fazo alienacije od svojih ljubih oseb, ki je zanj travmatična. Predstavlja si, da so vsi njegovi doma, ga čakajo, on

pa mora biti na primer v šoli. To mu predstavlja pravo travmatsko občutje delno odtujenosti, odtrganosti iz okolja, delno izstop iz neke zanj edine normalne zaprte situacije varnega doma, delno celo občutke krivde, da prav on izstopa iz družine in se na ta način odtuja. Ne pomisli, da gredo tudi starši v službe ali po opravkih in da gredo tudi sorojenci v šolo. Ne ve, da je to edina normalna situacija v določenem starostnem obdobju.

Prav tako kot v vzgojno zanemarjeni družini, je otroku težko (pre)živeti v družini, v kateri so **starši preveč ambiciozni**. Otrok zmore, kolikor zmore, in starši od njega ne bi smeli zahtevati, da jim uresničuje njihove lastne neizpeljane ambicije. Še težje je, če je otrok disleksik, hipermotorik ... Bori se s seboj, bori se z okoljem in boriti se mora še s starši, ki ga nehotе vlečejo s svojo naravnostjo proti odraslim in še huje: proti vrstnikom. Zelo podobne stiske včasih doživlja **perfekcionistični otrok**, kajti starši od njega zahtevajo vse in še več. V osnovi pa je le otrok s svojimi otroškimi ali mladostniškimi potrebami, ki jih ne more zadovoljevati. Že sam do sebe je preveč zahteven, in ko doživlja pritiske od zunaj, se zateče v izolacijo, anoreksijo, vleče ga v depresijo.

Vzgoja otrok naj bi po arhetipu matere pripadla mami. Tudi v današnjem, tretjem tisočletju. Videti je, da bo tako tudi v prihodnosti, saj centri za socialno delo in sodišča kot po pravilu in s premajhnim posluhom ob razvezah otroke po liniji najmanjšega odpora dodeljujejo materam. Ne slišijo glasu prezrtih – in dostikrat boljših vzgojiteljev – očetov. Postopki pa tečejo, se vlečejo, kradejo otroškost in mladost, moči in v skrajnem primeru tudi voljo. O ljubezni se »v korist otroka« v tovrstnih postopkih molči. Žal.

Redkokdaj se z vzgojnim področjem »spopada« oče. Morda je samohranilec ali sodi v izjemno skupino ločencev, ki mu dodelijo otroka/otroke. Morda je vdovec, ki se s tem ukvarja po sili razmer. To je lahko začasno, dokler si ne najde nadomestila za odsotno

partnerico. Lahko pa v prezaposlenosti sploh ne najde časa za iskanje nove partnerice in ostane tako za vedno. Oče vedno pogosto vzgaja tudi ob koncih tedna, ko dobi v »izposoj« otroka od nekdanje partnerice, ali v »izmenskih tednih«, ko starša zamenjata otroka, in tisto popoldne med tednom, ko oče odpelje otroka v trgovino, mu kaj kupi in otrok naslednji dan pristane v šoli brez domače naloge in brez znanja. Razumljivo je, da je tako, saj je otrok z očetom rad in ga ima rad. To je normalno in edino pravilno. Le posledice (v šoli) so za otroka včasih neprijetne.

Otrok torej v večini primerov pristane ob in z mamo. Mame pa znajo biti zelo različne. Kolikor jih je, toliko vrst mam je.

Zaposlena mama je lahko fizična delavka, ki se po svojem delavniku praviloma utrujena vrača z dela. Preutrujena, da bi se bila zmožna ukvarjati še z domačimi nalogami ali s spraševanjem snovi, kaj šele s težavami, o katerih bi ji rad povedal otrok. Lahko je sodobna poslovna ženska, karieristka, ki za svoje ambicije poleg službenega žrtvuje tudi ves svoj prosti čas in energijo. Lahko je z delom v službi dejansko preobremenjena, pa se ga boji izgubiti in po tej poti žrtvuje svojo družino. Skratka, nekatere mame vso energijo in moč iz različnih razlogov pustijo v službi. Večina jih sicer to lahko uskladi, nekatere pa tega preprosto ne zmorejo.

Mama je lahko tudi **vdova** ali **mlada ločenka**. Z otrokom nehotе (ali, huje, hote) izoblikuje neko neobičajno in nenormalno partnersko zvezo. Otroku kaj takšnega naložiti je ena najslabših naložb v njegovo notranjost, osebnost in v njegovo dozorevanje. Takšen otrok pozneje nekako ne najde mesta v družbi niti v poznejših povezavah ne, saj čuti krivdo, če bi mamo kakorkoli »pustil na cedilu«. Fant v takšni zvezi zraste v mehkužnega neodločnega moškega, dekle v nasprotnico nasprotnega spola, morda feministko v negativnem pomenu besede. Še v zrela leta se ta odnos lahko vleče kot zaveza matere z otrokom proti vsem drugim

odraslim. Okolje predstavlja ogrožajoči dejavnik, moteči pa vsekakor.

Če je vdovec ali ločenec oče s sinom, otrok **mačehe** ne zaznava z relacije odrasel-otrok, temveč mu ženska predstavlja objekt, ki je nadomestil mamo, če je mlada, pa teknico v pridobivanju naklonjenosti. Nehote začne tekrovati z očetom za njeno naklonjenost. Ljubi mladost v njej, mladostno lepoto, generacijo, ki je pogosto bližja njemu (če je starejši najstnik) kot staršu. Skuša jo pridobiti na svojo stran in jo spremeniti v svojo zagovornico. Če je otrok dekle, se ta tekmovalnost lahko spremeni v sovražnost, podtikanja, laži, beg od realnosti ali dejanski beg iz takšnega doma. V takšnih primerih figur za identifikacijo otrok kar naenkrat nima, čuti se osamljenega, zapuščenega tudi od svojega roditelja. Tava osamljen v množici ljudi, išče, pa ne najde, izgublja se začne v svojem sanjskem svetu ali zaide na stranpoti. Če oba partnerja v novo zvezo pripeljeta vsak svoje otroke, se ti v tovrstnih težavah ne povezujejo, razloge za to pa pripisujejo drugi

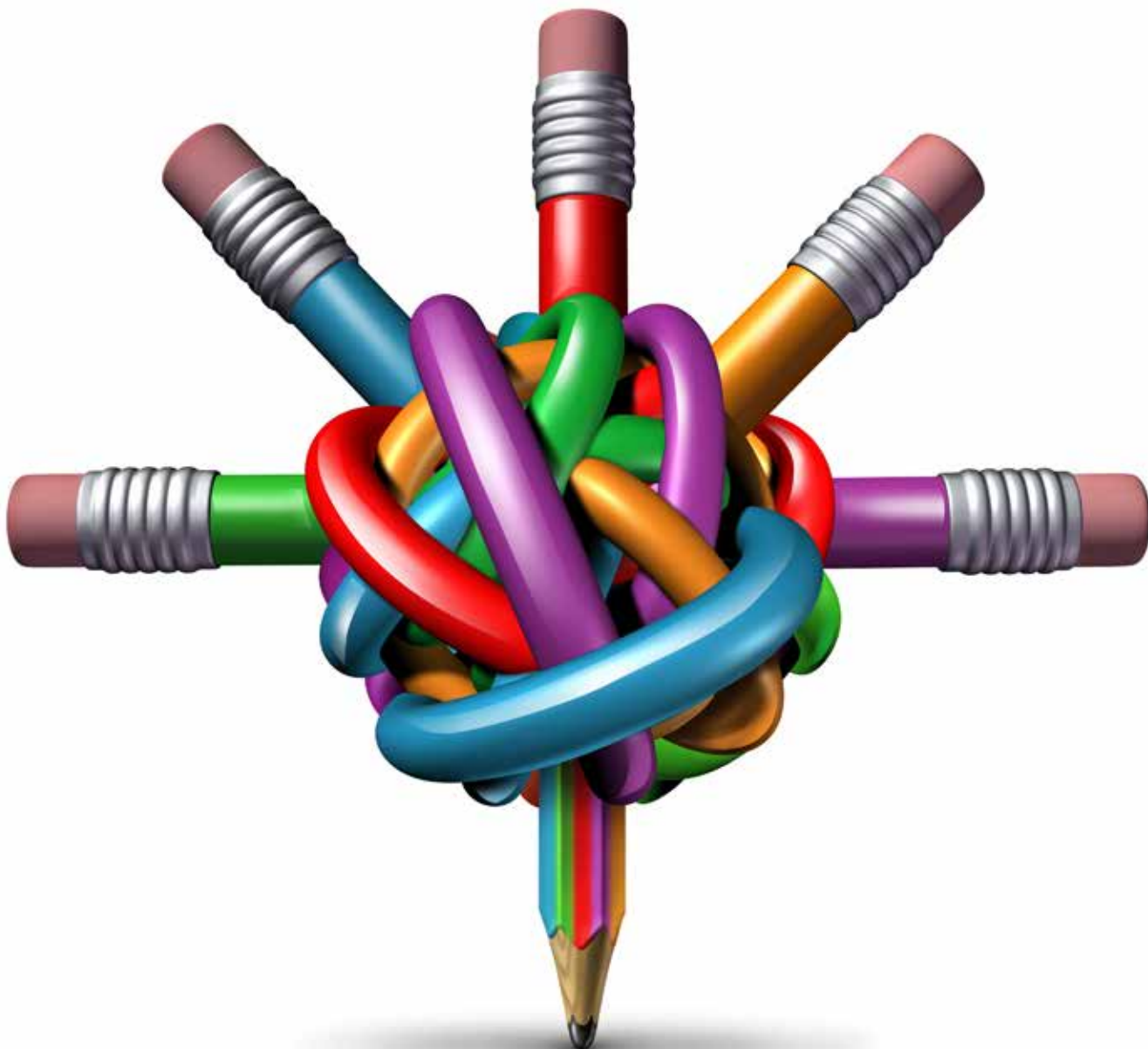
strani. Starši se v celoti posvečajo gradnji novega partnerskega odnosa in mnogokrat –žal– teh mladostniških stisk sploh ne zaznajo.

Danes je vedno več **brezposelnih mam**. Problem je še hujši, če so samohranilke. Državna pomoč je minimalna, otroška usta pa ves čas lačna. Mame si skušajo pomagati na vse mogoče načine: s svojo prvotno družino, s priložnostnimi deli, s prekvalifikacijami, z množico vlog za zaposlitev. Vse to jemlje energijo in čas. Ne le materino, tudi otrokovo. Četudi je neizrečeno, otrok mamino stisko še kako čuti. Čuti se krivega, da je, da obstaja in svoji najljubši osebi s svojimi potrebami predstavlja problem. Preprosto ne ve, da se ga vsi ti problemi ne bi smeli dotikati, če bi živel v nekem drugem sistemu, ki bi mami zagotavljal osnovno življenjsko pravico: delo. Mamino stisko otrok čuti tudi skozi njeno razpoloženje, obnašanje, tudi če je to še tako prikrito. Otrok je eno najsubtilnejših bitij, ki odraslega razume celo brez besed. Napačna je

le njegova predstava, da je za situacijo kakor koli kriv. Dnevi takšnih dvojic so bolj ali manj temni, pomoč pa mnogokrat zaman pričakovana.

Nekatere **mame** so izjemno **mlade**. Takšnih primerov je malo, a vseeno so in sploh niso zanemarljivi. Te mame morajo svoje otroštvo deliti z otroštvom svojega otroka. Razlika v starosti je majhna. Materina osebnost je nezrela, neizoblikovana, (pre)mlada mama je v vsem odvisna od matične družine. Tako se obenem razvijata ena in druga oseba, obe pa sta nesamostojni in potrebujeta pomoč svojcev. Mamina šola ostane na stranskem tiru, svojega položaja dekleta ne doume v celoti ali nanj nezrelo reagira, otrok pa je na milost in nemilost prepuščen okolju, v katerem živi. Še pozneje v življenju se mnogokrat sprašuje, kako mora ravnati v določeni situaciji, s kom naj se pogovori. Arbitra, ki bi mu predstavljal avtoriteto, nima ali je ta zelo šibak.

V študentskih domovih je vedno več **študentskih družin**. V njih mora biti

prostor (ta je navadno zelo utesnjen) in čas za bitje, ki starše potrebuje 24 ur na dan. Starša se odločata med prioriteta: otrok, študij, dodatno delo za lažje življenje. Torej je čas otroku namenjen po premisleku, ne po dejanskih potrebah. Za dejanske potrebe vskoči še katera od babic, pogosto pa kolegice po principu »danes dežuram jaz, jutri boš ti«. Otrok gre iz rok v roke. Čeprav to sprva ni moteče, otroka vseeno moti, saj si želi nekega ustaljenega ritma, miru, predvsem in veliko pa mame. A situacija je včasih že takšna, da možnosti za zadovoljitev takšnih osnovnih potreb preprosto ni. Otrok v najobčutljivejšem obdobju zgodnjega otroštva torej po sili razmer čaka na boljše čase, torej na čas po končanem študiju vsaj enega od

staršev. Zal pa se takrat začne nov boj: boj za zaposlitev, za službo.

Bila so leta, ko se je ogromno ljudi pri nas izobraževalo. Moderno je bilo hoditi v **večerne šole**, še bolj pogosto pa so v to slušateljce prisilile razmere, predvsem v službah. Niso vsi ljudje uspešno zaključili osnovne šole, nekatere je najstništvo zapeljalo na poti, daleč stran od srednjih šol. Takšni so se pozneje vključili v šole za odrasle. Nekateri niso več »ustrezali« svojim delovnim mestom, ker preprosto niso imeli »papirja«. Tega je bilo – hočeš-nočeš – treba pridobiti. Vpisali so se v šolo. Učili so se skupaj s svojimi otroki. Nekateri so se poglobljali v davno obravnavano snov, drugi v snov, ki so

jo opustili v 2., 3. letniku ali pred zaključnim izpitom. Odraslemu vsekakor ni lahko spet sesti v šolske klopi ter ob službi in domačim opravilom slediti popoldanskim in večernim predavanjem in pogostim izpitom. Nekateri je sram, da tega niso opravili prej, druge so v to prisilili v službah ali na zavodu za zaposlovanje. Sprva je bilo vsaj finančno lažje, ker so šolanje krile delovne organizacije ali zavod.

Danes, v krutem kapitalizmu, je to drugače. Zdaj morajo že nekaj let šolanje plačevati posamezniki sami. Marsikateri pove, da ima občutek, da časovno in materialno odtrguje družini. Nimajo časa za vzgojo lastnih otrok, saj morajo najprej zagotoviti

materialni temelj družini, ki le tako lahko obstoji. Pogosto je otroke sram svojih šolajočih se mam ali očetov. Po eni strani so ponosni, da so starši toliko pogumni, da so se tega lotili, po drugi strani pa se primerjajo z vrstniki, katerih starši imajo te stvari urejene in jih imajo vrstniki »zase«. Mnogi otroci so se pripravljani s starši učiti, jim pomagati in razlagati, da bi imeli te zadeve prej za seboj. Velika mera zaupanja je potrebna za takšne poteze.

Če potegnemo črto, otroci živijo v množici takšnih ali drugačnih razmer, ki jih peljejo, včasih tudi silijo, da so takšni, kot jih vidimo odrasli: urejeni, sposobni, prilagojeni in aktivni ali na drugi strani nasprotje tega. Vse premalookrat se odrasli vprašamo, kakšne pogoje jim nudimo, da izoblikujejo svoj vzorec obnašanja, delovnih navad, razvoja nadarjenosti ali kakšno pomoč jim nudimo pri odklonih.

Otrok je izpostavljen množici dejavnikov, ki vplivajo na njegovo (tudi) notranjo rast. Nekateri so spodbudni, srečuje pa se – žal – tudi s situacijami in vplivi, ki ga v tem razvoju zavirajo. Nanj lahko vpliva oblika družine, v kateri raste, vzgojni tipi, s katerimi se srečuje ali – še slabše – se sploh ne srečuje, nanj vpliva okolje, ljudje v njem, materialni pogoji, ki mu zagotavljajo obstoj. Nanj zlasti močno vpliva njegov značaj, ki pa ga lahko s svojim zgledom ali spodbudo starši in odrasli v njegovem okolju podpiramo in tako otroku pomagamo najti njegov prostor pod soncem. Privzgojimo mu lahko vrednote, ki jih bo spoštoval vse življenje in prenašal naprej. Starši, ki to zamudijo, so pri svojem otroku veliko zamudili.

Če se otrok v svojem okolju ne znajde najbolj, potrebuje usmerjevalca, odraslega, ki ga popelje na pravo pot. Če se svojega okolja in zanj pomembnih oseb sramuje (alkoholizem, droge, nasilje, zlorabljanje, brezdelnost), se življenjskim situacijam izmika in nanje ne zna realno odreagirati. Če je preveč (in nepravilno) zaščiten, ne navezuje stikov navzven, kar pa je v življenju nujno za normalno mesto v družbi. Če s sebi pomembnimi osebami tvori

nenormalno skupnost, se zapira vase, ker ve, da nekaj ni prav, a iz situacije ne zna pobegniti. Če živi v zanj nestimulativnem okolju, ne more dokazati svoje prave vrednosti, svojih odlik, in ne more graditi svoje pozitivne samopodobe ter svoje samozvesti.

Starši včasih nehote grešimo pri vzgoji svojih otrok. Enako napačni sta tako pomanjkanje kot tudi preveč ljubezni. Vedno moramo imeti pred očmi otroka, njegove potrebe, njegove sposobnosti in čustveno inteligenco in graditi moramo na tem. To je v naglici vsakdana res pogosto skorajda neizvedljivo, saj na otroka pomislimo le v povezavi z njegovimi osnovnimi življenjskimi potrebami. Tudi premočna ljubezen lahko škoduje, saj otroka veže nase in ob normalnih odtujitvah daje otroku, najstniku ali mlademu odraslemu občutke krivde. S takšnimi občutki pa vsakdo težko živi in je tudi nepotrebno, da tako živi.

Grozljivo in sladko zna biti odraslemu ob otrokovi definiciji darila za rojstni dan. »Ves večer smo sedeli v dnevni sobi in klepetali drug z drugim. Toliko smo si imeli povedati. Televizor je bil ugasnjen, računalniki so počivali. Lepšega darila še nisem dobil.« Kako malo in obenem veliko. Največ, kar odrasel lahko da otroku. Svoj dragoceni čas, ki je občasno čisto in v celoti otrokov. V takšnih trenutkih starši svojega otroka zagledajo v povsem drugi luči. Spoznaja, da se osamosvaja in tke nove socialne mreže za svoje nove potrebe, so obenem lepa, po drugi strani pa zaskelijo, če vemo, da bi lahko, pa nismo ...

Običajno je, da starši vse, kar se dotika otroka, aplicirajo nase: otrok je nadarjen, kot so nadarjeni oni sami, je sposoben, ker so ga tako usmerili, je lep, ker je vsak otrok za svoje starše najlepši. Če pa ne dosega uspehov, če ima učne ali vedenjske težave, če je neprilagojen in izstopa v negativni smeri, se starši nehote čutijo napadene, ker za vse to iščejo krivdo v sebi. V čem nismo prav ravnali, da je do tega prišlo? Gloda v njih, v sebi pa že iščejo oporno bilko za izgovore. V trenutku so brez premisleka na strani otroka, ga zagovarjajo,

predstavljajo kot »našega sončka, ki je res malo drugačen, ampak je le tako zasanjan« ipd. Pišejo opravičila otroku, ki bi moral biti vprašan ali pisati test, opravičujejo ga v času športnih dni, ker je predvidena hoja za njihovega otroka prenaporna, vsakodnevno ga vozijo v šolo, da mu ni treba pešati, prevažajo ga na popoldanske dejavnosti, ne pošiljajo ga k dopolnilnemu pouku, ki je pred poukom, saj otrok vendar tako rad spi. Takšnih izmikanih je cela vrsta. Ne pomislijo pa na to, da bo otrok te vzorce vedenja privzel in z njimi skušal manipulirati tudi v poznejšem življenju. Takrat bo izid zanj mnogo bolj negativen kot v otroštvu.

Ne pomislijo na to, koliko varnosti mu nudijo v najozžjem življenjskem okolju, v katerem se otrok dokazuje in oblikuje: v družini. Otroku je treba v prvi vrsti zagotoviti varno okolje med njegovimi najozžjimi.

Tega ne bo našel v avtorskem okolju, kjer so situacije zanj nepredvidljive, enoznačne s strani odraslega, njemu pa pogosto nerazumljive. Varnosti ne more najti niti v patriarhalni niti v matriarhalni družini, saj za svoj notranji razvoj potrebuje oba lika: mamo in očeta, nikogar od njiju pa ne v izstopajoči obliki. Varnosti ne bo začutil v razširjeni družini, če so vse skrivnosti last vseh in o njem ne odločajo le on sam in njegovi starši, ampak tudi pridruženi člani te skupnosti. Varnosti ne bo našel niti v permisivni družini, ki pojmuje vzgojo kot ravnanje brez vseh meja, otroku pa ne nudi nobene varnosti.

Morda bi odrasli premogli (in mnogim to uspe) ustvariti neko zmes avtoritarne vzgoje s poznavanjem meja in ustvarjanjem za otroka pozitivnih likov, pozitivne permisivne vzgoje, če je otrok toliko zrel, da bo znal (s pomočjo odraslega) stvari postaviti na svoje mesto in ne bo prehajala takšna vzgoja v vzgojo »smeš vse«, ter demokratične vzgoje s pravilno začrtanimi mejami. Umestitev otroka v takšno zmes vzgoje bi bila (in je) idealna, saj v družini, kjer vladata tako pamet kot tudi srce, otrok lahko najde varen pristan za svoj optimalni razvoj.